

Дәріс 12. Дамуында әр түрлі ауытқуы бар балаларды зерттеу әдістеріне сипаттама

Жоспар:

1. Бас миының локалды зақымдануы кезіндегі жоғары психикалық функциялардың бұзылыс синдромдары.
2. Дамуында әр түрлі ауытқуы бар балаларды зерттеу әдістеріне сипаттама.
3. Бас миының локалды зақымдануы кезіндегі жоғары психикалық функциялардың бұзылыс синдром негіздері.
4. ЖПФ-ң жүйелік ұйымдасуындағы Лурияның ілімі

Бас жарақаты (ТСЕ) бұл сана деңгейінің төмендеуіне немесе өзгеруіне әкелуі мүмкін сыртқы күштің нәтижесінде пайда болатын ми деңгейіндегі әсер, бұл өз кезегінде танымдық және / немесе физикалық қабілеттердің төмендеуін тудырады. Басқаша айтқанда, бұл бас терісіне әсер ететін кез-келген жарақат, мейлі ол бас терісіне әсер етсе немесе одан да ауыр болса, бас сүйегі мен ми тініне әсер етсе.

Сонымен қатар, бас жарақаты мидың зақымдануының ең көп кездесетін түрлерінің бірі болып табылады. Нақтырақ айтсақ, Испанияда және басқа да дамыған елдерде бас жарақаттары жас ересектердің өлімінің негізгі себебі болып табылады.

Бас жарақаттарының ең көп таралған себептерінің қатарына жол-көлік оқиғалары, құлау, өндірістік апаттар немесе зорлық-зомбылық жатады. Белгілер мен симптомдар жүйке зақымдануы мен зақымдану деңгейіне байланысты континуумға жеңіл, орташа немесе ауырдан өзгеруі мүмкін.

Кәрілік алды және кәрілік жас кезеңдерінде ауыр психикалық бұзылыстар бас миының органикалық бұзылыстарымен науқастарда кездеседі. Мұнда бас миының атрофиясына байланысты психикалық бұзылыстар және кәрілік жас ақыл кемдігі жатады.

Бас миындағы атрофиялық үрдістер Пик, Альцгеймер атауларын алған (оларды алғаш суреттеген психиатрлар есімімен аталған) типті психикалық бұзылыстармен жүреді.

психика ауруларын (психикалық функция) қазіргі кездегі әдебиеттерде психикалық дизантоген деп атайды. Оны көптеген пәндер зерттейді: психиатрия, неврология, патопсихология, нейропсихология.

Иә, нейропсихологияда дизонтогенді зерттеу пәні етіп қарастырады. Нейропсихология бұл мәселеге ЖПФ дефектілік дамуында бұзылуды немесе сананы мен кемақылдылыққа әкелмейтін өзгертуде қарастырады. Нейропсихология ЖПФ бұзылуын ми дисфункциясы деп түсінеді және оны айналадағы қоршаған дүниеге бағдарлығы мен оның жағдайының сақталуында жүрілуімен түсіндіріледі. Мынаны айта кетуге тиістіміз, қазіргі кезде нейропсихология өзінің дәстүрлі компетенциясының шеңберінен шыға бастады. Мысалыға, психикалық ауруларды ми механизмінде түсіндіру міне,

осының негізінде жаңа пән, өте жемісті пән – нейропсихология пайда болады.

Қазіргі кездегі неропсихологияның негізгі назарын ЖПФ мына төмендегідей паталогиясына аударады.

1) Мидың белгілі бір зонасының локальды зақымдануына себепші болған, ЖПФ тілдік емес бұзылуы. Оған агнозияның апраксияның және апроноагнозиялық түрлері, модальды – спецификалық түрлері – ес, зейін, ойлану жатады.

2) Мидың локальды зақымдануына себепші болған тілдік функцияның бұзылуы. (афозия, дизатрия).

3) Локальды емес (диффузды) ми зақымдану (түрлі деңгейдегі дегенеративті процестер, нейроинфекция және т.б) байланысты.

Тілдік және тілдік емес ЖПФ тәртібінің бұзылуы бір-бірінен оқшауланып шығуын, жүйелік байланыстылықта болуы мүмкін. Мысалы, есептеу немесе кеңістіктегі бағдарлылықтың бұзылуы кей жағдайларда дербес өз бетінше көрініп, ал көру гиозиснің бұзылуы заттық деп аталатын тілдік номинантты жағын қиын меңгеруге әкеледі. Бұл, номинацияның затты көру образы мен оның дыбыстық «оболочкасымен» ассоциативтік негізде байланыстылығын көрсетеді.

Г.Хэдтің зерттеуін жалғастырушылар Р.Якобсон, М.Холла, А.Р.Лурия, Е.Н.Винарская, Т.В.Ахутина, Т.Б.Глезерман, Т.Г.Визель және т.б. афазиядағы нейролингвистиканың маңыздылығы мен нәтижелігін айқындап берді.

Қазіргі кездегі нейролингвистикада екі түрлі негізгі бағыттар бар. Р.Якобсон мен М.Холланың ең бірінші жаңалық шеңберінде тілдің екі түрлі негізгі бұзылуы болды.

1) парадигмотикалық тіл операциясының бұзылуымен байланыстырады. Ал мұны мидың артқы бөлімі жүзеге асыруға тиіс.

2) «алдыңғы» мимен жүзеге асырылатын синтагматикалық іс-әрекеттің бұзылуы. Мұндай тұрғыдан келуді А.Р.Мурин жемісті деп бағалады. Дегенмен, бұл кең канат жая алмады.

Нейролингвистикалық зерттеудің екінші бағыты – Хэд көтерген ми деңгейлерін қамтиды. Қазіргі кезде бұл белсенді түрде қамтылып жатыр.

Бұл нейролингвистикалық екі бағытта тілдік функция мен оның бұзылуына байланысты жаңа жол ашылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии : учебное пособие для студентов учреждений высшего образования, обучающихся по направлению подготовки "Психология" / А.Р. Лурия. - 9-е изд., стер. - Москва : Академия, 2017. - 380, [1] с. : ил. - (Высшее образование) (Классическая учебная книга). - Библиогр.: с. 328-363; Указ. имен: с. 364-378. - ISBN 978-5-4468-2287-4.

2. Лурия Александр Романович. Природа человеческих конфликтов: объективное изучение дезорганизации поведения человека / Лурия Александр Романович; под общей редакцией В.И. Белопольского. - Москва : Когито-Центр, 2016. - 525, [2] с. : ил. - (Классики психологии). - ISBN 5-89353-032-2.
3. Лурия Александр Романович. Маленькая книжка о большой памяти : (ум мнемониста) / Лурия Александр Романович. - Москва : Эйдос, 2018. - 96 с. : ил. - ISBN 5-87921-007-3.